

THÍCH NGHI VỚI CƠ CHẾ ĐIỀU CHỈNH BIÊN GIỚI CARBON (CBAM) TRONG HOẠT ĐỘNG XUẤT KHẨU CỦA VIỆT NAM

● THỊNH PHƯƠNG HẠNH

TÓM TẮT:

Bài viết bàn về định hướng điều chỉnh và thích ứng của các doanh nghiệp của Việt Nam trước các quy định mới của Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon (CBAM) nhằm nắm bắt cơ hội và giữ vững vị trí cạnh tranh trên thị trường quốc tế. Thông qua đó, nghiên cứu cũng nhằm mục tiêu đóng góp vào việc xây dựng một nền kinh tế xanh và bền vững cho Việt Nam.

Từ khóa: cơ chế điều chỉnh biên giới carbon, thuế carbon, thương mại quốc tế, chuỗi giá trị toàn cầu, xuất khẩu.

1. Đặt vấn đề

Trong bối cảnh biến đổi khí hậu toàn cầu ngày càng trở nên nghiêm trọng, các quốc gia và khu vực trên thế giới đã và đang triển khai nhiều biện pháp nhằm giảm thiểu phát thải khí nhà kính. Một trong những biện pháp tiên phong là Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon (Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM) được Liên minh châu Âu (EU) đưa ra nhằm ngăn chặn hiện tượng "rò rỉ carbon" và đảm bảo các sản phẩm nhập khẩu vào EU phải tuân thủ các tiêu chuẩn môi trường tương tự như các sản phẩm sản xuất trong EU.

Tương tự thế, các nước phát triển khác như Hoa Kỳ, Anh và Australia cũng đang xây dựng các chính sách CBAM riêng cho nền kinh tế của họ nhằm tăng cường tính hiệu quả và công bằng

trong thương mại giữa các nước khi đang phải áp dụng các tiêu chuẩn giảm khí nhà kính ở các mức độ khác nhau. Các chính sách này được dự báo sẽ ảnh hưởng mạnh mẽ tới hoạt động xuất nhập khẩu của Việt Nam, bởi đây đều là những đối tác thương mại lớn nhất của Việt Nam trong nhiều năm qua.

Việt Nam, với nền kinh tế phụ thuộc lớn vào xuất khẩu, đặc biệt là các ngành công nghiệp nặng và tiêu tốn nhiều năng lượng, đối mặt với nhiều thách thức khi CBAM chính thức có hiệu lực. Việc thích nghi với CBAM không chỉ đòi hỏi sự điều chỉnh trong quy trình sản xuất, mà còn cần sự thay đổi về chính sách và cách tiếp cận của các doanh nghiệp Việt Nam trong bối cảnh thương mại toàn cầu mới. Do đó, tác giả đã chọn chủ đề

“Thích nghi với Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon (CBAM) trong hoạt động xuất khẩu của Việt Nam” để nghiên cứu, qua đó đưa ra một số định hướng giúp doanh nghiệp Việt Nam thích ứng với xu hướng điều chỉnh biên giới carbon trên thế giới.

2. Giới thiệu về Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon của Liên minh châu Âu

Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon của Liên minh châu Âu (The EU's Carbon Border Adjustment Mechanism - EU CBAM) tương tự như một cơ chế thu thuế biên giới, tuy nhiên cơ sở đánh thuế là dựa trên cường độ phát thải khí nhà kính (thường được quy đổi sang khí CO₂ tương đương) trong quy trình sản xuất tại nước sở tại. Cơ chế này áp dụng cho một số lượng lớn các mặt hàng có carbon cao nhập khẩu vào EU, điển hình là sản phẩm thép, nhôm, phân bón, xi măng và một số sản phẩm năng lượng. (Hình 1)

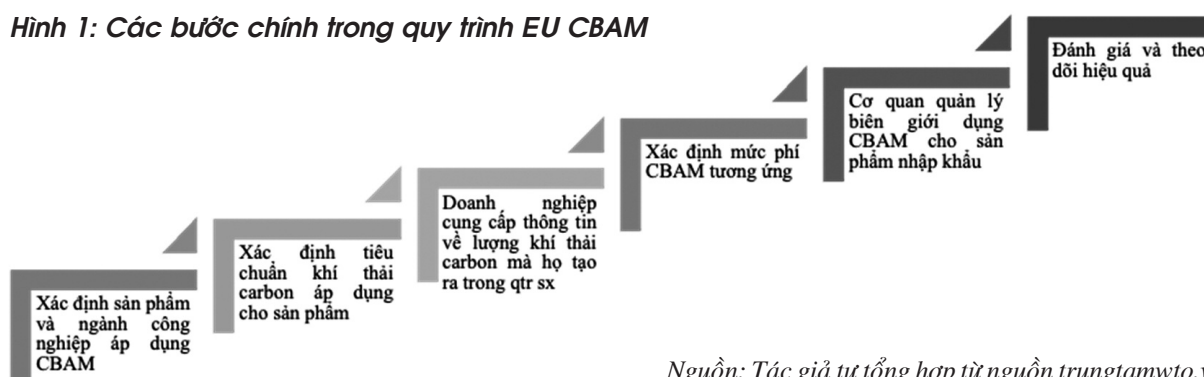
Đây là một chính sách mới của Liên minh châu Âu trong hoạt động thương mại quốc tế vừa được ban hành từ tháng 5/2023. EU CBAM được xem là một phần quan trọng trong chiến lược của EU để giảm thiểu khí nhà kính toàn cầu và thúc đẩy chuyển đổi sang năng lượng sạch, đồng thời bảo vệ các ngành công nghiệp châu Âu trước sự cạnh tranh không công bằng từ các sản phẩm nhập khẩu. Cơ chế CBAM sẽ yêu cầu các nhà nhập khẩu phải trả tiền cho lượng khí thải mà sản phẩm của họ có liên quan trong quá trình sản xuất bằng

cách phải mua các chứng chỉ CBAM do EU cung cấp. Giá của các chứng chỉ CBAM này sẽ được gắn với mức giá trung bình cho phép theo EU ETS, từ đó giúp cân bằng chi phí định giá carbon giữa các nhà sản xuất EU và ngoài EU.

Liên minh châu Âu và các quốc gia phát triển lớn khác đã đi đầu trong phong trào chống biến đổi khí hậu từ những năm 1990s và tiến hành thực thi các thỏa thuận liên quan đến hệ thống thương mại quyền phát thải khí nhà kính từ năm 2005, trong đó phải kể đến việc ký kết Thỏa thuận Xanh châu Âu 2005, xây dựng quỹ khí hậu xanh (GCF) và tham gia thị trường carbon tuân thủ (ETS) theo nghị định thư Kyoto. Tuy nhiên, điều này lại dẫn đến các vấn đề như "rò rỉ carbon". Đó là hiện tượng một số nhà sản xuất đã chuyển hoạt động sản xuất sang các quốc gia khác không tham gia cam kết giảm thiểu khí nhà kính để tránh các quy định nghiêm ngặt. Hàng hóa từ các nước không phải thực hiện cam kết trên rõ ràng có lợi thế hơn về giá cả và đơn giản hơn về thủ tục, quy trình sản xuất so với từ các nước đã nghiêm túc thực hiện cam kết đó.

Để tăng cường tính công bằng trong thương mại và đảm bảo hiệu quả trong việc giảm lượng khí thải, Liên minh châu Âu đã đề xuất áp dụng Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon, ý tưởng lần đầu được đưa ra vào năm 2018. Tuy nhiên, quá trình thảo luận và đàm phán về CBAM cần nhiều thời gian để các quốc gia thành viên EU đạt được sự đồng thuận về nhiều khía cạnh, bao gồm phạm

Hình 1: Các bước chính trong quy trình EU CBAM

Nguồn: Tác giả tự tổng hợp từ nguồn trungtamwto.vn

vi áp dụng của chính sách, cách tính toán lượng carbon và các biện pháp bảo vệ trước các thử thách pháp lý và thương mại. Cho đến tháng 7/2021, Ủy ban châu Âu đã đề xuất một dự thảo về CBAM, trong đó có các quy định cụ thể về cách thức tính toán và áp dụng Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon. Tháng 7 năm 2022, EU công bố bản dự thảo pháp lý chi tiết cung cấp các hướng dẫn cụ thể về việc áp dụng CBAM.

Đến tháng 5/2023, Liên minh châu Âu (EU) đã chính thức ban hành Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon (EU CBAM), theo đó, các doanh nghiệp và quốc gia xuất khẩu vào thị trường EU với lô hàng có giá trị trên 150 euro sẽ phải tuân thủ với một số yêu cầu mới của EU đối với carbon và môi trường và mức độ áp dụng sẽ thay đổi theo các giai đoạn. Giai đoạn 1 từ tháng 10/2023 đến hết năm 2025 là giai đoạn thí điểm. Theo đó, các nhà nhập khẩu CBAM được yêu cầu báo cáo dữ liệu về lượng phát thải liên quan hàng hóa của họ mà không phải trả tiền cho lượng phát thải đó. Trong giai đoạn này, các nước xuất khẩu sẽ phải điều chỉnh dần phương pháp báo cáo theo phương pháp tiêu chuẩn CBAM của EU. Giai đoạn 2 từ năm 2026, các yêu cầu về tài chính sẽ được thực hiện đầy đủ đối với các nhà nhập khẩu CBAM. Theo đó, họ sẽ phải trả tiền cho phần phát thải CO₂ có liên quan bằng cách mua các chứng chỉ CBAM tương ứng với lượng phát thải đã khai báo. Việc khai báo và xác định lượng CO₂ sẽ được đơn vị có thẩm quyền kiểm tra và xác nhận.

Trước tình hình trên, Hoa Kỳ, Anh, Australia và Nhật Bản - các nước cũng đang bị điều chỉnh bởi các cam kết bắt buộc về tiêu chuẩn giảm khí nhà kính của nghị định thư Kyoto, bắt đầu xem xét việc áp dụng các biện pháp tương tự EU CBAM lên các hàng hóa nhập khẩu vào các thị trường này. Chính sách cũng sẽ giúp xác định chính xác hơn hàm lượng carbon trong thương mại, tạo ra cơ chế khuyến khích doanh nghiệp ở các nước xuất khẩu nguyên liệu, sản xuất nước ngoài và các nhà nhập khẩu giảm lượng khí thải carbon của họ.

3. Một số định hướng giúp doanh nghiệp Việt Nam thích ứng với xu hướng điều chỉnh biên giới carbon trên thế giới

Xu hướng điều chỉnh biên giới carbon trên thế giới có thể có tác động lớn đến kinh tế và chính trị của các quốc gia xuất khẩu, đặc biệt là những nước đảm nhận công đoạn chế biến và gia công sản phẩm trong chuỗi giá trị toàn cầu. Trong ngắn hạn, chính sách EU CBAM sẽ làm gia tăng giá cả của các hàng hóa ngoài EU, khiến cho các nhà sản xuất phát thải cao phải tìm thị trường mới nơi có chính sách carbon ít nghiêm ngặt hơn. Các chính sách đối ngoại và thương mại vì thế cũng sẽ dịch chuyển. Theo kịch bản đó, Việt Nam có thể sẽ phải chuyển hướng tăng cường xuất khẩu sang các thị trường chưa áp dụng CBAM, điển hình là Trung Quốc, Nga hoặc Đông Nam Á. Tuy nhiên, trong dài hạn, mức độ cạnh tranh về giá sẽ ngày càng khốc liệt và thị trường sẽ ngày càng co hẹp, do đây cũng là các quốc gia có cùng phân khúc thị trường với Việt Nam trong chuỗi giá trị toàn cầu. Các nước sẽ nhận ra rằng chính những DN đi đầu trong việc chuyển đổi năng lượng và phương pháp sản xuất sạch lại là người có lợi thế trong dài hạn và các doanh nghiệp sản xuất không màng tới cắt giảm lượng phát thải cao sẽ dễ bị loại khỏi cuộc chơi. Có thể thấy rõ, xu hướng điều chỉnh biên giới carbon trên thế giới không chỉ ảnh hưởng tới các DN XNK mà còn ảnh hưởng trực tiếp đến cấu trúc ngành và công nghệ sản xuất của mỗi quốc gia. Hơn lúc nào hết, Việt Nam cần phải chuẩn bị kịp thời cho những biến chuyển quan trọng trong thương mại toàn cầu khi CBAM trở nên phổ biến ở các thị trường quan trọng.

Thứ nhất, doanh nghiệp Việt Nam cần chủ động tìm hiểu về tiêu chuẩn EU trong đo lường CBAM và nắm bắt các tiêu chuẩn môi trường nghiêm ngặt sẽ sớm áp dụng. Tiên phong trong hoạt động này là các doanh nghiệp xuất khẩu, từ đó các yêu cầu đổi mới sản phẩm và chuyển đổi công nghệ sản xuất sạch sẽ lan tỏa sang các doanh nghiệp sản xuất trong nước và doanh nghiệp nhập khẩu đầu vào.

Thứ hai, chính phủ Việt Nam cần phải xây dựng một cơ chế đo lường, báo cáo và xác minh để theo dõi và báo cáo lượng khí thải của các ngành sản xuất. Đồng thời chú trọng minh bạch hóa thông tin và có sự kiểm định thường xuyên của các cơ quan chức năng và các tổ chức uy tín. Bên cạnh đó, các chương trình đào tạo và nâng cao năng lực cho các doanh nghiệp và cơ quan quản lý cũng cần phải tổ chức kịp thời để họ có thể hiểu và áp dụng hiệu quả hệ thống đo lường, báo cáo và xác minh lượng khí thải trong thương mại.

Thứ ba, bản thân các doanh nghiệp sản xuất cần phải lựa chọn lại nguồn lực đầu vào có tính toán cả đến chi phí môi trường, đồng thời cần cải thiện hiệu quả năng lượng và giảm khí thải trong sản xuất. Các loại phát thải được tính toán trong tiêu chuẩn EU, bao gồm (i) phát thải trực tiếp là phát thải từ quá trình sản xuất hàng hóa, tính tới cả phát thải của việc sử dụng năng lượng trong quá trình sản xuất và (ii) phát thải gián tiếp là phát thải từ quá trình sản xuất ra năng lượng được sử dụng trong quá trình sản xuất hàng hóa, bất kể địa điểm sản xuất năng lượng đó ở đâu. Doanh nghiệp sẽ có lợi ích dài hạn nếu đầu tư vào các nguồn năng lượng tái tạo như năng lượng mặt trời, gió và sinh khối để giảm phụ thuộc vào nhiên liệu hóa thạch, cải tiến và tối ưu hóa quy trình sản xuất để giảm thiểu lượng khí thải carbon. Các doanh nghiệp có thể xây dựng các dự án chuyển đổi công nghệ trong sản xuất và chủ động tìm kiếm, huy động các nguồn lực tài chính từ các tổ chức

quốc tế, quỹ khí hậu và khu vực tư nhân để hỗ trợ các dự án giảm khí thải và thích ứng với CBAM.

4. Kết luận

Trước các quy định mới của Cơ chế điều chỉnh biên giới carbon (CBAM), các doanh nghiệp xuất khẩu của Việt Nam đối diện với những thách thức lớn nhưng cũng mở ra những cơ hội tiềm năng. Việc thích ứng và điều chỉnh không chỉ là yêu cầu bắt buộc mà còn là cơ hội để nâng cao năng lực cạnh tranh, thúc đẩy sự phát triển bền vững và gia tăng giá trị thương hiệu trên thị trường quốc tế.

Để nắm bắt cơ hội và giữ vững vị trí cạnh tranh, các doanh nghiệp Việt Nam cần phải thực hiện nhiều biện pháp đồng bộ và lâu dài. Bằng cách nâng cao hiệu quả năng lượng, xây dựng hệ thống đo lường lượng phát thải, tham gia vào thị trường carbon, phát triển sản phẩm xanh, hỗ trợ tài chính và đầu tư, cùng với các chính sách quản lý hiệu quả, các doanh nghiệp có thể nâng cao khả năng cạnh tranh và đảm bảo sự phát triển bền vững trong tương lai. Bên cạnh đó, việc nâng cao nhận thức và đào tạo nguồn nhân lực về các yêu cầu và lợi ích của CBAM cũng là yếu tố then chốt. Các doanh nghiệp cần xây dựng chiến lược truyền thông hiệu quả, nhằm minh bạch hóa quá trình sản xuất và chứng minh cam kết về phát triển bền vững đối với khách hàng và đối tác quốc tế. Qua đó, không chỉ nâng cao năng lực cạnh tranh, các doanh nghiệp Việt Nam còn đóng góp vào mục tiêu phát triển bền vững của quốc gia và cộng đồng quốc tế ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. PwC, (2024). Hiểu về cơ chế điều chỉnh biên giới carbon EU CBAM. Truy cập tại <https://netzero.vn/hieu-ve-co-che-dieu-chinh-bien-gioi-carbon-eu-cbam/>
2. Vũ Khuê (2023). EU sắp áp thuế carbon đối với hàng hóa nhập khẩu, Việt Nam sẽ ứng phó ra sao? Truy cập tại <https://vneconomy.vn/eu-sap-ap-thue-carbon-doi-voi-hang-hoa-nhap-khau-viet-nam-se-ung-pho-ra-sao.htm>
3. European Commission DG TAXUD, (2023). The Carbon Border Adjustment Mechanism - A new, green way of pricing carbon in imports to the EU. [Online] Available at <https://klimaat.be/doc/cbam-2023-10-taxud.pdf>

4. Official Journal of the European Union, (2023). Regulation 2023/956 of European Parliament and of the council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. [Online] Available at <https://faolex.fao.org/docs/pdf/eur218755.pdf>

Ngày nhận bài: 3/4/2024

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 15/4/2024

Ngày chấp nhận đăng bài: 15/5/2024

Thông tin tác giả:

THỊNH PHƯƠNG HẠNH

Học viện Ngân hàng

ADAPTING TO THE CARBON BORDER ADJUSTMENT MECHANISM (CBAM) IN VIETNAM'S EXPORT ACTIVITIES

● **THỊNH PHƯƠNG HẠNH**

Banking Academy

ABSTRACT:

This paper discussed the adjustment and adaptation orientation of Vietnamese businesses to the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) in order to seize opportunities and maintain a competitive position in the international market. This paper is expected to contribute to building a green and sustainable economy for Vietnam.

Keywords: Carbon Border Adjustment Mechanism, carbon tax, international trade, global supply chain, export.